

Az alakzatok fogalma és rendszerezése, az ismétlésen alapuló alakzatok (I.)

A foglalkozás szerkezeti felépítése:

1. A házi feladat megbeszélése, ellenőrzése
2. Motiváció (képek megtekintése különböző alakzatokról)
3. Az alakzatok
 - 3.1. Az alakzatok fogalma, jelentősége, szerepe
 - 3.2. Osztályozásuk, felmerülő kérdések
4. Ismétlésen alapuló alakzatok a hangok szintjén (hangalakzatok)
 - 4.1.- Az alliteráció fogalma, fajtái, szerepe
 - Felismerése, játékos feladatok
 - 4.2. - A rím fogalma, szerepe
 - Felismerése, humoros versrészletekben
5. Az alaki erősítés
 - 5.1 A szóismétlés fajtái, szerepe az irodalomban
 - 5.2. A töismétlés (figura etymologica)
6. A házi feladatok megbeszélése, otthoni munka előkészítése
7. Értékelés, zárás

Középszint	Emelt szint
• Alakzatok (figurák) • Hangalakzatok • Szóalakzatok • Mondatalakzatok • Gondolatalakzatok • Ismétlés • Alliteráció • Rím • Belső rím • Végrím • Tiszta rím • Asszonánc • Hímrim • Nőrim • Rímképletek • Állandósult rímszerkezetek • Párrim • Hármás rím • Négyes rím (bokor- vagy csoportrim) • Félrím • Keresztrim • Ölelkező rím • Ráütő rím • Figura etymologica	• Szkhéma • Adjekció • Detrakció • Transzmutáció • Immutáció • Önrím • Homonimarím • Ragrim • Kancsal rím • Mozaikrim (kínrim) • Hangrendváltó rímtársulás • Kecskerím • Echorím • Fonatos rím • Strófaközi rím • Fermátarím • Halmazrim • Monorím • Farkos rím • Tercina rím • Sorjázó rím • Anafora (előismétlés) • Epifora (utóismétlés) • Epanasztrofa („teraszos” szerkezet) • Szimploké

Az óra menete	Megjegyzések
<u>1.A házi feladat megbeszélése, ellenőrzése</u> A) Szóképek, illetve a szóképekhez hasonló stiláris eszközök felismerése. B) Radnóti Miklós Hasonlatok című versének hasonlatai. C) Eufemisztikus költői kifejezések, a tanulók gyűjtéseinek meghallgatása.	Alkalmazó ellenőrzés Frontális munka 1. sz. melléklet 10 perc
<u>2. Motiváció</u> Milyen szó (egyetlen szó!) jut eszedbe a képek láttán? Miért? (Optimális válasz: az alakzat) Quintilianus szerint az alakzat (gör. szkhéma= testtartás) művészi tartást felvett mű. Szerinte a hagyományos (hétköznapi) kifejezés úgy viszonyul a művészi (alakzatokban gazdag) kifejezéshez, mint egy mozdulatlan test Müron Diszkoszvetőjéhez. (→ a diszkoszvető testtartása is egy „alakzat”, ez a szó eredeti jelentése.)	Frontális munka 5 perc 2. sz. melléklet
<u>3. Az alakzatok</u> (gör.szkhéma, lat. figura) A következő órákon az alakzatokkal fogunk foglalkozni. <u>3.1. Az alakzatok fogalma, jelentősége, szerepe</u> Fogalma: „ A stilisztikai alakzatok a hangtani, szókészleteti, alak- és mondattani jelenségeket is felhasználó olyan szerkesztésmódok, amelyek egyszerre töltnek be stilisztikai és szövegszervező (kohéziós) szerepet. ” (Szathmári István) <u>3.2. Az alakzatok osztályozása, felmerülő kérdések</u> Az első fontos kérdés: a trópusok (költői képek) hozzátartoznak-e az alakzatokhoz? A második kérdés: hogyan osztályozzuk, rendszerezzük az alakzatokat? Mi megpróbáljuk a négy fő eljárás (ismétlés, kihagyás, felcserélés és helyettesítés) alapján áttekinteni- a teljesség igénye nélkül- az alakzatok rendszerét. Nézzük az összefoglaló táblázatot!	Tanári közlés 10 perc 3. sz. melléklet Frontális munka 4. sz. melléklet
<u>4. Ismétlésen alapuló alakzatok a hangok szintjén (hangalakzatok)</u> Sok költői szövegben és olykor prózában is érvényesül a hangok szabályos elrendezettsége, ismétlődése, a hangalakzatok alkalmazása. Ismétlésnek nevezzük az elhatárolható egységek, jelenségek, folyamatok visszatérését. <u>4.1. Az alliteráció fogalma, fajtái, szerepe</u> <u>Fogalma:</u> Szó eleji és szóközépi hangok összecsengése, ismétlődése. <i>Csoportosítsuk</i>, rendszerezzük a fajtáit közösen egy táblázat segítségével! <i>Felismerése, játékos feladatok:</i> 1) Babits Mihály különösen szerette alkalmazni az alliterációt. Karinthy Frigyes ezt emeli ki az Így írtok ti című művében, mikor Babitsról ír. Olvasd el, figyeld meg, milyen eszközzel él az író! (a paródiával) 2) Keresd ki Karinthy Frigyes Antik szerelem című verséből az alliterációkat! Melyek tetszettek leginkább? Miért?	10 perc Tanári közlés 5. sz. melléklet Frontális munka Rendszerezés 6. sz. melléklet Egyéni munka

Az óra menete	Megjegyzések
3)Próbálj vicces alliterációkat alkotni! <u>4.2.A rím fogalma, szerepe, a rímek csoportosítása</u> A 7. sz. melléklet segítségével- előzetes ismereteinket felhasználva- határozzuk meg a rím fogalmát, mutassunk rá a szerepére, rendszerezzük a fajtáit! Figyeld meg, mi a humor forrása az alábbi versekben / versrészletekben!	7. sz. melléklet Frontális munka Rendszerezés 8. sz. melléklet 30 perc Egyéni munka Ellenőrzés
<u>5.Az alaki erősítés</u> Az ismétlésnek a szavak és szó szerkezetek szintjén két altípusát különböztetjük meg, az alaki erősítést és a tartalmi erősítést. Alaki erősítésről akkor beszélünk, ha a szó hangalakja azonos vagy továbbképzett formában ismétlődik. Ide tartozik a szóismétlés és a tőismétlés. <u>5.1. A szóismétlés szerep, fajtái</u> Tekintsük át a 9. sz. melléklet alapján a szóismétlés fajtáit! Feladat: 1)Kiről írhatta Karinthy Frigyes a következő paródiát? Miből jöttél rá? Mit figuráz ki a költő? (A vers egy Ady- paródia, Karinthy az ismétlést figurázza ki.) 2) Igazold idézetekkel, hogy Ady valóban „mindent kétszer mond”. Használd a szöveggyűjteményt! <u>5.2. A tőismétlés (figura etymologica)</u> Meghatározása, szerepére történő rámutatás a 11. melléklet segítségével történik. Gyűjts ismert figura etymologicákat! Lehetséges válaszok: világ világa, virágnak virága (ÓMS), halálnak halálával halsz (HB), mentek, mendégéltek (népmesékben), Istenek Istene, Urak Ura, Énekek éneke (Biblia), sírva sírok, gyulva gyullad (Nagy László: Csodafiú- szarvas).	Tanári közlés 10 perc 9. sz. melléklet Frontális munka Rendszerezés A vers meghallgatása (tanári felolvasás) 10. sz. melléklet Egyéni munka Idézetek gyűjtése a 11.-es szöveggyűjteményből 10 perc 11. sz. melléklet Frontális munka Egyéni munka Ellenőrzés
<u>6. A házi feladatok megbeszélése, az otthoni munka megbeszélése</u> A) Próbálj három- négy versszakos verset írni, melyben minél több alakzat (pl.: alliteráció, figura etymologica stb.) szerepel! Törekedj arra, hogy rímeljen a vers! Bármilyen rímrendszert alkalmazhatsz. B) Az alábbi idézetekben/ versekben ismerd fel az alakzatokat! C) Mutass rá az ismétlés szerepére az alábbi idézetekben! D) Gyűjts szellemes példákat különböző rímekre Varró Dániel Túl a Maszat-hegyen című meseregényéből, illetve Bögre azúr című verseskötetéből!	12. sz. melléklet Frontális munka 4 perc
<u>7. Értékelés, zárás</u>	1 perc

1. számú melléklet
A házi feladat megoldása

A) Ismerd fel az alábbi idézetekben a szóképeket, illetve a szóképekhez kapcsolódó stiláris eszközöket!

1.
Azt mondják, hogy méltóságod értelmi tehetség dolgában nem egészen áll azon a magaslaton,
mely egy ilyen megye kormányzásához kívánatos volna...
(Mikszáth Kálmán: A Noszty fiú esete Tóth Marival) eufemizmus
2.
Ötszáz halál megyen háta után ennek
(Zrínyi Miklós: Szigeti veszedelem) metonímia(ok-okozati érintkezésen alapuló)
3.
Lélek ez ajtón se' be se' ki!
(Arany János: Tetemre-hívás) szinekdoché(rész megnevezése egész helyett)
4.
Kóbor kutyaként jár a szél,
(József Attila: Külvárosi éj) hasonlat
5.
Mit rákentek a századok,
Lemossuk a gyalázatot!
(Petőfi Sándor: Nemzeti dal) metonímia(időbeli érintkezésen alapuló)
6.
Holott kikeletkor az sok szép madár szól kivel ember ugyan él.
(Balassi Bálint: Egy katonaének) szinekdoché(a nem jelöli a fajt)
7.
Midőn ezt írtam, tiszta volt az ég.
Zöld ág virított a föld ormain.
(Vörösmarty Mihály: Előszó) körülírás
8.
Alkonyuló félben van már élte napja,
(Petőfi Sándor: A jó öreg kocsmáros) eufemizmus
9.
Szeretlek, mint élni szeretnek
halandók, amíg meg nem halnak.
(József Attila: óda) hasonlat
10.
Ott lenn: zsibongott még a völgy a láztól.
(Áprily Lajos: Tetőn) metonímia(helyi-térbeli érintkezésen alapuló)

B) Radnóti Miklós Hasonlatok című versében minden hasonlatnál különítsd el a fogalmi és a képi síkot, és keresd meg a közös mozzanatot! Vizsgáld meg, hogy a hasonlat, újszerű-e vagy ismerős, és hogy milyen érzékterületeket idéz föl!

Olyan vagy, mint egy suttogó faág,
ha rámhajolsz,
s rejtelmes ízű vagy,
olyan vagy, mint a más,

s akár a folyton gyűrűző idő,
oly izgató vagy,
s olyan megnyugtató,
mint sír felett a kő,

olyan vagy, mint egy vélem nőtt barát,
s nem ismerem ma sem
egészen még
nehéz hajadnak illatát,

és kék vagy olykor s félek, el ne hagyj,
csavargó, nyurga füst -
és néha félek tőled én,
ha villámszínű vagy,

s mint napsütötte égiháború:
sötétarany,-
ha megharagszol,
ép oly vagy, mint az ú,

mélyhangu, hosszan zengő és sötét,
s ilyenkor én
mosolyból fényes hurkokat
rajzolgatok köréd.

A versben szereplő hasonlatok:

1. Olyan vagy, mint egy suttogó faág,
 ha rámhajolsz,
 s rejtelmes ízű vagy,

Fogalmi sík(=hasonlított): „Olyan vagy”(=Fanni)

Képi sík(=hasonló): suttogó faág

Közös mozzanat(=hasonlóságot jelző tulajdonság): rejtelmesség, halkság

Akusztikai síkon hat.

2. olyan vagy, mint a más

Fogalmi sík: Fanni

Képi sík: más

Közös mozzanat: íz

Sajátos asszociációkat kelt.

3. s akár a folyton gyűrűző idő,
oly izgató vagy,

Fogalmi sík: Fanni

Kép sík: folyton gyűrűző idő

Közös mozzanat: izgató

Érzelmekre hat.

4.s olyan megnyugtató,
mint sír felett a kő,

Fogalmi sík: Fanni

Képi sík: sír felett a kő

Közös mozzanat: megnyugtató

Érzelmekre hat.

5. olyan vagy, mint egy vélem nőtt barát

Fogalmi sík: Fanni

Képi sík: vélem nőtt barát

Közös mozzanat: elválaszthatatlanság

Érzelmekre hat.

6. s mint napsütötte égiháború:
sötétarany,-

Fogalmi sík: Fanni

Képi sík: napsütötte égiháború

Közös mozzanat: sötétarany

Vizuális síkon hat.

7. ép / olyan vagy, mint az ú, mélyhangu, hosszan zengő és sötét,

Fogalmi sík: Fanni

Kép sík: „az ú”(ú hang)

Közös mozzanat: „mélyhangu hoszan zengő és sötét”

Akusztikai és vizuális síkon hat.

Tehát a vers valamennyi hasonlata újszerű, érdekessége, hogy fogalmi síkon mindenhol Fanni szerepel.

C) A halál eufemisztikus kifejezései a költészetben (néhány lehetséges példa):

És ha láttál szépen nőtt virágot
Elhajolni belső baj miatt,
Úgy hajolt el, félvén a világot,
Szép Ilonka titkos bú alatt[...]
Hervadás liliomhullás volt:
Ártatlanság képe s bánaté.
(Vörösmarty Mihály: szép Ilonka)

Tarka s vidám az életem;
S ha majd egyszer tsendre térek;
Nem forog többé...
(Weöres Sándor: Psyché confessiója)

Létem ha végleg lemerült
ki imád tücsök-hegedűt?
(Nagy László: Ki viszi át a szerelmet)

Élete gyertyáját soknak eloltátok.
(Petőfi Sándor: János vitéz)

Dalos Eszter csak nem jött ki
Temetőbe költözött ki.
(Arany János: Tengeri hántás)

Én a Halál rokona vagyok,
Szeretem a tűnő szerelmet,
Szeretem megcsókolni azt,
Aki elmegy.
(Ady Endre: A Halál rokona)

Ha lehull a két kezünk is,
Ha mindnyájan itt veszünk is,
Előre!
(Petőfi Sándor: Csatadal)

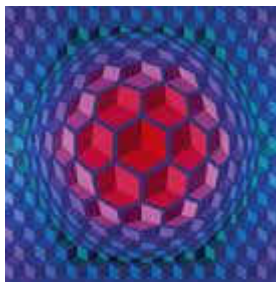
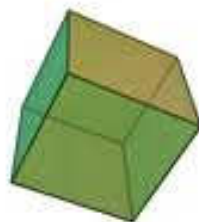
S keservben annyi hű kebel
Szakadt meg a honért.
(Vörösmarty Mihály: Szózat)

Hadd legyen ott jó pihenésem még,
Mielőtt egy hosszabb útra mennék
(Ady Endre: Vágy)

Alunni fogsz, s nem lesznek álmaid,
(Vörösmarty Mihály: Kis gyermek halálára)

Küldök én örökös éjszakát reátok
(Petőfi Sándor: János vitéz)

2. számú melléklet

3. számú melléklet

Az alakzatok

Fogalma: „A stilisztikai alakzatok a hangtani, szóképzéstan, alak-és mondattani jelenségeket is felhasználó olyan szerkesztésmódok, amelyek egyszerre töltnek be stilisztikai és szövegszervező (kohéziós) szerepet. ”

(Szathmári István)

Az alakzat a klasszikus retorika alapfogalma. Ez érthető, hiszen az alakzatok a mindennapi és a szépirodalmi nyelvhasználatban egyaránt átfogják szinte a teljes kommunikációt.

Az alakzat olyan rögzített és hagyományozott nyelvi forma, amely egyszerre szerkezet (forma) és művelet (funkcionálás).

Eredetét tekintve olyan átalakító eljárás eredménye, amelynek során a beszélő eltér a megszokott, normatívnak tekintett nyelvi formáktól, és ez az új struktúra később retorikai jelenséggé válik.

Szerepük, jelentőségük: Az alakzatok változatos nyelvi kommunikációt eredményeznek, a hatáskeltés fontos eszközei. Díszítő funkciójukon túl segítik a pontosabb megértést, s fontos az érzelemkeltő hatásuk is.

Az alakzatokkal kapcsolatban felmerülő legfontosabb kérdések:

1. Hozzá tartoznak-e a trópusok (költői képek) az alakzatokhoz?

A mai napig vitatott ez a kérdés nyelvészeti körökön belül. Bencze Lóránt megállapítása is erre vonatkozik: „... az alakzatok és szóképek közti különbségtétel elméleti síkon nem tisztázódott soha megnyugtató módon.”

Nem vitatható, hogy a szóképek elsősorban kognitív (megismerésre vonatkozó) műveleteket feltételeznek, míg az alakzatok pedig nyelvi-szintaktikai műveleteket.

Bár az egyes retorikák a köztük lévő különbségekre helyezik a hangsúlyt, mégis inkább általában együtt tárgyalják őket. Több nyelvészeti rendszerező tanulmány felfüggeszti a trópus és a figura (alakzat) elkülönülését, rendszereik más szempontokat követnek.

Mi külön foglalkozunk a „tulajdonképpen” alakzatokkal, de nem teszünk kísérletet a kérdés eldöntésére.

2. Az alakzatok osztályozásának problémái

Az alakzatok sokasága nehezen leírható és rendszerezhető, ennek fő oka rendszerének folyamatos változása, bővülése, nyitottsága.

Az alakzatok rendszerezése, tipizálása máig tisztázatlan, sokféle elképzelés született az ókortól napjainkig.

Mi csupán kétféle lehetséges csoportosítást említünk meg:

1. Az átalakítás módja szerint:

- a. bővítésen alapuló (adjekció)
- b. csökkentésen, elhagyáson alapuló (detrakció)
- c. felcserélésen alapuló (transzmutáció)
- d. helyettesítésen alapuló (immutáció)

2. A nyelvi szinteken való megvalósulása alapján

- a. hangalakzat
- b. szóalakzat
- c. mondataalakzat
- d. gondolatalakzat

4. számú melléklet

Az alakzatok egyfajta lehetséges rendszerezése

I. Ismétlésen, bővítésen (adjekción) alapuló alakzatok

1. Hangok szintjén (hangalakzatok)

- alliteráció
- rím

2. Szavak, szó szerkezetek szintjén

a. alaki erősítés

- szóismétlés
- töismétlés

b. tartalmi erősítés (az itt szereplő alakzatok gondolat- és mondataalakzatok is lehetnek)

- felsorolás (enumeráció)
- részletezés
- halmozás
- fokozás (klimax)
- ellentét (antitézis)
- paradoxon (látszólagos képtelenség)
- oximoron

3. Mondatok (gondolatok) szintjén

- párhuzam
- mondatpárhuzam vagy gondolatrítmus
- refrén
- kiazmus

II. Kihagyáson (detrakción) alapuló alakzatok

- kihagyás, elhagyás különböző nyelvi szinteken

III. Felcserélésen (transzmutáción) alapuló alakzatok

- szokatlan szórend
- aktuális mondattagolás

IV. Helyettesítésen (immutáción) alapuló alakzatok

- túlzás (hiperbola)
- kicsinyítés
- irónia

5. számú melléklet Az alliteráció

1. Fogalma: Szó eleji és szóközépi hangok összecsengése, ismétlődése.

Elnevezését a latin „ad” (- hoz, - hez, - höz) és „litera” (betű) szavakból a humanista Pontanus alkotta, jelentése: „hozzábetűzés”.

2. Szerepe:

- hangfestő szerep Például:

Barlangjában belől bömböl a mord medve.

(Csokonai Vitéz Mihály: Az este)

- tartalomerősítő szerep Például:

Hozzám már hűtlen lettek a szavak,

vagy én lettem mint túláradt patak

oly tétova céltalan és parttalan

(Babits Mihály: Jónás imája)

- összefüggésre utaló szerep Például:

Kirajzolódtam végleg a világból,

mint csupasz falnak állított fogoly,

külön kezel, kivételes magányban

a tanuk nélkül dolgozó pokol.

(Pilinszky János: Tanuk nélkül)

A csoportosítás szempontjai	Csoportok	Példák
1. Előfordulását, eredetét, keletkezését tekintve	- ikerszavakban - szólásokban, közmondásokban, szállóigékben	- billeg-ballag, dirrel-durral - bort, búzát, békességet; szegény ember szándékát boldog Isten bírja; vak vezet világtalant
	népköltészetben	Hadd halljam éltömbe, hogy siratsz hótomba. (Júlia szép leány)
	műköltészetben	Felhőn vet ágyat már az alkonyat S a fáradt fákra fátylas fény esőz. (Radnóti Miklós: Naptár)
2. Elhelyezkedését tekintve	szó elején	Fölizzanak fakult kulisszák (Kovács András Ferenc: Fattyúdal)
	szó belsejében (gyakran az előbbivel együtt)	Lompos medve brummogva ballag. (Weöres S.: Medve-nóta)
3. Milyen hang alliterál?	magánhangzós alliteráció	Agyonnyargalt akarattal (Ady E.: Isten drága pénze)
	mássalhangzós alliteráció	Hiányod átjár, mint huzat a házon. (József A.: Gyermekké tettél)

6. számú melléklet

BABITS BIHÁLY*

Született Szegszárdon: néhány nappal születése előtt ugyanis titkos figyelmeztetéssel rávette édesanyját, hogy utazzék Szegszárdra, nehogy "Szegszárdon Születtem, Színésznőt Szerettem" című leendő versében az alliterációt elrontsák. Már hatéves korában egészen fejlett nyelvezete volt: az iskolában fél kézzel harmincezer olyan magyar szót tudott fölemelni, ami "B"-vel kezdődik, míg iskolatársainak a fáradtságtól már kilógott a nyelvezete...

* Az eredeti „Mihály” –t belügyminiszteri engedéllyel „Bihály” –ra változtatta költőnk azzal a megjegyzéssel, hogy tehetségtelen keresztapja nem gondolt az alliterációkra.

ANTI-K SZERELEM

"S megint előlről..."

A szeretőm fiús, görög leány,
Lányos, török fiú, ki egykor élt,
Ahol tajtékot Aagis öble hány.

És Athenben született auzgewélt,
De most közöttünk jár, bár ő egy antik,
Kihez ma lelkem esdve így beszélt:

"Ó kancsók kincse, ó görög romantik,
Orsók korsója, drágamívű borsó,
Akit szeretnek Bélák és a Bandik.

"Te tarfejü, tritóni, tarka torzó,
Dús, dőre dátum és dalos dativusz,
Post, penes, pone, praeter, ablativusz.

"Ki bűn borongva, barna, bús bajusszal,
Beteg bolyongó, béna bink balán...
És szólt a lány, gradus genitivusszal:

"Mi, hát nekem bajuszom van talán?"

S én szólék: Ó, kegyed mély mívű marha,
Ezt mondtam csak a széphangzás mián.

"De hogyha ezt nem érti, drága mirrha,
Egymáshoz nincs közünk, se végre mátul,
Kegyed nem készült, aztán hol az irka?

"Az ember végre még sincs csupa fábul,
Kegyed nem tudja, mi az asszonánc?
Eriggyen, mert rugok beléje hátul. -
(S megint előlről.)

7. számú melléklet

A rím

Fogalma: Azonos magánhangzók, valamint a velük társuló azonos és / vagy rokon mássalhangzók, olykor csak a magánhangzók összezsundulása két, esetenként több szó végén, az úgynevezett rímhívó és az úgynevezett rímválasz / rímválaszok együttesében. Magyar neve a francia rime szó 19. század eleji átvétele. A középkori magyarországi latin prózában és versben más országbeli latin szövegek a magyar nyelvű költészetben latin egyházi himnuszok hatására jelent meg.

Előfordulása:

1. Beszélt nyelv

- ikerszavak:pl.: *dúl- fül, csillog- villog*
- szólások: pl.: *Ille berek, náda, erek.*
- közmondások:pl.: *Egyszer hopp, máskor kopp.*

2. Reklámn nyelv pl.:

Haladjon Ön is a *korral*, süssön Váncza sütőporral.

3. Széppróza pl.:

A Nap elbúcsúzott a földi világtól, anyja is el az ő leányától.
(Tamási Áron: Szép Domokos Anna)

4. Nép- és műköltészet

- példája az első ismert magyar versből :
siralma *sepedek*,
búal aszok, *epedek*.
(Ómagyar Mária- siralom)
- példája a népköltészetből:
Júlia szép leány egykoron kimöne
búzavirág szödni a búzamezőbe.
(néballada)

Szerepe: A rím általában a verssorok / versszakok összekapcsolásában, elhatárolásában, lezárásában, fontos mozzanatok kiemelésében, hangsúlyozásában játszik szerepet. Segíti a szövegek emlékezetben tartását. Fontos az akusztikai hatása, kellemes az emberi fül számára.

A rímek csoportosítása:

I. A hangzás minősége szerint:

1. Tiszta rím: a magánhangzók és a mássalhangzók egyezésén alapul. Például:

A másik képen tágas hómező,
A hó kavargó, sűrűn pelyhező
(Dsidá Jenő: Vendéglő havas hegyek között)

A tiszta rím külön nevű változatai:

A) Önrím, mely a szóismétlésen alapul pl.:

Nagy szép dárda Szondinak kezébe *vala*
Söbösölve térdön állván ő vív *vala*,
(Tinódi Lantos Sebestyén: Budai Ali basa históriája)

B) Homonimarím: azonos hangzású, de eltérő jelentésű szó, vagy szóalak összezsengése pl.:

Míg künn csattan az ég, csókom az ajkadon ég.

(Babits Mihály: Új leoninusok)

C) Ragrím (amelyet todalékrímnek nevezhetnénk): az azonos rag, képző és / vagy jel összecsengésén alapul pl.:

De híremet nem csak keresem pennámmal,
Hanem rettenetes bajvívó szablyámmal;

(Zrínyi Miklós: Peroratio)

D) Refrén, mely az önrím sajátos esete, később külön foglalkozunk vele

2. Asszonánc, mely alapulhat a magánhangzók azonosságán és a mássalhangzók rokonságán, ezt nevezzük tiszta asszonáncnak, valamint korlátozódhat csupán a magánhangzók azonosságára, ez pedig a magánhangzós asszonánc. (A tiszta asszonáncok kodifikálására először arany János vállalkozott.)

- példa tiszta asszonáncra:

tán tizennyolc esztendő előttről jut eszébe
egy göndör báránybundás, pufók kisfiú képe,
(Dsidá Jenő: Február, este hat óra)

- példa magánhangzós asszonáncra:

Amikor először szemedbe néztem,
szívem vadul dörömbölt.
Hazamentünk, s nem tudtam három éjjel
aludni az örömtől.

(Faludy György: XXXIV. szonett)

A hangzás minősége szerint további csoportokat is megkülönböztetünk, ezek közül az egyik legérdekesebb a kancsalrím, amikor egy vagy több azonos magánhangzót követően, azonos és/ vagy rokon mássalhangzók vonzásában a rímválasz utolsó magánhangzója „elhasonul” a rímhívó utolsó magánhangzójától. Például:

Fütttyög a kerge vonat,
Mozdonya égre vonít!

(Kovács András Ferenc: Transzeuróp leporelló)

Ide tartozik továbbá az ún. hangrendváltó rímtársulás, ezt szokták mássalhangzós asszonáncnak is hívni. Például:

lankadt állal hevernek
Ágyán a hűvös avarnak,
Mit a szelek levernek,
Majd újra felkavarnak.

(Babits Mihály: Paysages intimes)

II. A hangegyezés terjedelme szerint egy, két, három vagy több szótagos lehet. Például:

- egy szótagos:

Egy
hegy
megy.

(Weöres Sándor: Mese)

- két szótagos

Oly forró s oly könnyes a szívem vágya,
Mint jöttödkor, est, az özvegyek ágya.

(Tóth Árpád: Esti szonett)

- hat szótagos

[...] ha lemegy neuróba,
Meghasadásba, midőn
Lyuk szakad át az időn

(Kovács András Ferenc: Transzeuróp leporelló)

- ha a két sor valamennyi szótagja összecsendül, az a holórím

Fölötte tépett, őszes ég,
Vörösbe tévedt szőkeség.

(Kovács András Ferenc: Őszi- téli dallamok)

Itt kell megemlíteni a sajátos felépítésű mozaikrímet is, melynek több változata ismeretes, ezek közül egyet említünk meg, amikor a rímhívó egységes hangsora a rímválaszban részekre tagolódik, ezt kínrímnek is szokták nevezni:

Itt flóta, okarína,
S hegedűk soka rí ma,

(Tóth Árpád: Rímes, furcsa játék)

Jött egy vendég, értesültem
Most már tudom: érte sülttem.

(Zelk Zoltán: A sült csirke dala a tálon)

III. A rímhívó és a rímválasz között távolság szerint

1. Szomszédos rím, amelyben a rímhívó és a rímválasz közé eltérő hangzású rím vagy rímtelen sor (ún. vaksor vagy ridegsor) nem ékelődik. Például:

Az ám ,
Hazám!

(József Attila: Születésnapomra)

2. Távoli rím, amikor a rímhívóra egy vagy több eltérő hangzású rím vagy rímtelen sor közbeiktatásával érkezik rímválasz. Például:

aláperdült a szürke ágról
Te is mégy, merre kósza szél visz.
Vacog a föld, vacog az élet;
egy nép vacogva télbe széled:
jajj, napról napra fogy a bátor,

(Jánosházy György: Fekete karácsony)

IV. Sorbeli elhelyezkedésük szerint

1. Kezdőrímm- az egymást követő sorok első szavának/ szavainak összecsengése:

Ez éneknek deákból fordítója
Nevét versek fejébe nem titkolja,

(Enyedi György: Historia elegantissima)

2. Félsorrímm- az egymást követő sorok közepének összecsengése:

S most zavart nyelve szüntelen kerepli unt szavát
- Minden szava vád ellenem, s mind, mind agyamba vág

(Tompai László: Éji száláson a segesvári vár torony alatt)

3. Végrímm- az egymást követő sorok összecsengése. Ez a leggyakoribb, ezt a VI. rész tartalmazza.

4. Belső rím- az egyazon sor belsejében elhelyezkedő rím, amelynek több változatát ismerjük:

A) Metszetrím- a sormetszetek előtti szavak összecsengése. Pl.:

Vitézek, mi lehet ez széles föld felett szebb dolog az végeknél?

(Balassi Bálint: Egy katonaének)

B) Középrím- egyazon sor közepének és végének összecsengése:

Kékek az alkonyi *dombok*, elülnek a szürke *galambok*,
hallgat az esteli *táj*, ballag a kései *nyáj*.

(Babits Mihály: Új leoninusok)

C) Echorím- egyazon sor egymás melletti szavainak összecsendülése:

Kétely, tévely a bújdosót ne bánts

(Kovács András Ferenc: Töredék a Novecentóból)

A rímválaszával a következő sorba, illetve a következő strófába áthajló echorím már egy újabb rímfajta, a fonatos rím, illetve strófaközi rím változatává válik:

nézd meg csak és esmerjed!

Echó: *Merjed!*

(Balassi Bálint: Dialógus...Echóval)

5. Fonatos rím- az előző négy rímféleség valamilyen kombinációja. Pl.:

A nap világa kél, hajnal dereng,
lenn hárfa peng, fenn orgona zenél,
föld álma leng, *a nap világa kél*,
a szívemben ünnepély, *lenn hárfa peng*.

(Weöres Sándor: Ünnepek)

6. Strófaközi rím- egymás melletti versszakok sorainak összecsengése

A) Strófaközi kapcsolórím- egy versszak utolsó sorát a következő versszak első sorával köti össze:

Kitől kértem meg egy napon,
Vajjon kínomban kedve *telt-e?*

Ki akarta, ki istenelte [...]

(Ady Endre: Rendben van Úristen)

B) Fermátarím- egymás melletti versszakok záró sorában helyezkedik el. József Attila *Karóval jöttél* című versében található fermátarímek: *csücsülsz- menekülsz*, *mondd- bolond*, *kenyered- fejedet*.

V. Lejtésirányuk szerint a sorok végén

1. *Jambikus jellegű hímrímek* (pl.: *fiad- riad*)

2. *Trocheusi jellegű nőrímek* (pl.: *adnom- vadnyom*)

VI. A sorvégi összecsengések rendje szerint

1. *Párrím vagy páros rím (képlete aa)*

Mikor az uccán átment a kedves,
galambok ültek a verebekhez.

(József Attila: Mikor az uccán átment a kedves)

2. *Hármas rím (képlete aaa)*

Milyen közeli most a nyári ég
s mily messzi-kék
alatta az alvó, beteg vidék.

(Kosztolányi Dezső: Milyen közeli most a nyári ég)

3. *Négyes rím, más néven bokor- vagy csoportím (képlete aaaa)*

Ő a mezőn a harmatosság,
kétes létben a bizonyosság,
lábai kigyóim tapossák,
gondjaim mosolyai mossák.

(József Attila: Flóra)

4. *Halmazrím (képlete aaaaa, aaaaaa stb.)*

Mint devizában a drága halikra,
Bennem is úgy nyüzsög ám ama szikra!
Pfuj, pökök én a nyöszörgő báva palikra,
Búra, kebelre, reményre, fenyérre meg árva csalitra-
Másra aligha.

(Kovács András Ferenc: Csokonai-rögtönzés, némileg átigazítva)

5. *Monorím (a teljes versszerkezeten végigvonuló rím, képlete aaa...aa)*

Ő a sebes, fényes láng. Mária
engem szeret a földön. Mária
sír és kacag, ha meglát. Mária

lásd, vége sincs e versnek, Mária,
mert mindig újra kezdem, Mária,
oly hosszú már ez ének, Mária,
mint végtelen szerelmem, Mária.

(Kosztolányi Dezső: Röpima)

6. *Félrím (képlete xaxa)*

Bírom végre Juliskámat,
Mindörökre bírom őt,
Az enyémmnek vallhatom már,
Isten és világ előtt.

(Petőfi Sándor: Bírom végre Juliskámat)

7. *Kereszt- vagy váltórím (képlete abab)*

Alkonybíborban úszik a hajó,
A tenger keble álmodón piheg,
Csélcsap Zefír, az arra illanó,
Hableplét pajkosan lebbenti meg.

(Reviczky Gyula: Pán halála)

8. *Ölelkező rím (képlete abba)*

Hajdanában, amikor még,
Igy beszélt a magyar ember:
Ha per, úgymond hadd legyen per,
(Ami nem volt éppen oly rég).
(Arany János : A fülemüle)

9. *Visszatérő rím (képlete aaxa)*

Királyasszony, néném,
Az egekre kérném:
Azt a rózsát, piros rózsát
Hajh, beh szeretném én!
(Arany János: Zács Klára)

10. *Ráütő rím (képlete ababb, abbaa, aabbb)*

Hunyad alatt, egy kis házban,
Élt az özvegy, talpig gyászban;
Mint gyümölcs a fát, lehajtja
Nehéz gondja, gondolatja:
Neveletlen négy magzatja.
(Arany János: Both bajnok özvegye)

11. *Farkos rím (képlete aab, ccb)*

Ha volna egy kevés remény,
a lelketek megmenteném,
ti drága-drága szentek,

kik ültök otthon tétován
az elhagyott szobák során,
s este sétálni mentek.

(Kosztolányi Dezső: Ha volna egy kevés remény)

12. *Tercinarím (képlete aba, bcb)*

Egy magas part szegélyén lépegetve,
mely állott nagy törött szirtek köréből,
jutottunk még rémségesebb tömegbe.
S itt menekülni rothadt légköréből
a bűznek, melyet ez a mély hely onta,
ellenzőt rögtönöztünk födeléből
(Dante Alighieri: Isteni színjáték)

13. *Sorjázó rím (képlete abc, abc és abcd, abcd)*

tejfölös rácponty gyöngéd illata
szállong, az égbolt nagy tál borjúpörkölt,
ízes párákból néz ki a közúti

hidegbe vén kiskocsmák csillaga,
s falja a fácánt, hörpöli a törkölyt
nosztalgias trakták vitéze, Krúdy.

(Jánosházy György: Üres hassal üres kiskocsmá előtt)

S a hársak közt jár s néha megáll a vágy
És méla bottal rajzol a bús utak
Porába furcsa figurákat
S drága betűt szeretőm nevéből.

S eszembe jut, hogy isteni vállá lány
S a kék haj langyos árja a karcsu nyak
Szelíd lejtőjén átfoly s bágyadt
Szép szeme nedves a vágy hevétől.

(Tóth Árpád: Lomha gályán)

8. számú melléklet
Mi a humor forrása az alábbi versekben/ versrészletekben?

1.
Ó nő, te drága lengyel,
Olyan vagy, mint az angyal.
Szépséged égi rendjel.
E csókkal, puha- langgyal,
(Kosztolányi Dezső: Negyven pillanatkép.11.Lengyel táncosnő)
2.
Hazudj, ripők, reformert,
A köz szavát te formáld!
(Kovács András Ferenc: Hetéradal tavasszal)
3.
Aj, e nő- keblű Lidi óta
A Jenőke belül idióta.
(Weöres Sándor: Végrím)
4.
Egy hívő s eretnek
Feles földön aratnak.
(Weöres Sándor: Kancsalrím)
5.
Hegyezem a fülem, ül e
A lomba alatt fülemüle?
(Kosztolányi Dezső)
6.
Engem kétszer csapott kupán,
S ő egy pofont kapott csupán.
(Karinthy Frigyes)
7.
Olyanok a kecskerímek,
Mint mikor a kecske rí: mek.
(Kosztolányi Dezső: Kecskerímek)
8.
Egy kos szerette, ha szembe magasztalják,
ezért a visszhanggal nyalatta a talpát.
– Ki az, aki mindig okos?
– Kos!
– De sohasem tudálékos?
– Kos...
– Öltözéke választékos?
– Kos...
– A gyapja százszázalékos?
– Kos...
– Kurtán felelsz. Ez szándékos?
– Kuss!

(Romhányi József: Egy kos párbeszéde a visszhanggal)

9.

Egy varjú nótát írt a dalosversenyre.
Rezgett faháncs-bogáncs, amikor elzengte:
– Elszáll a nyár, kár!
Lucskos ősz vár már.
Ha túl nagy a sár,
felszállok a fár.
Nem okozott bajt a sor végén az úr,
ezt a dalt hozta ki győztesnek a zsűr.

(Romhányi József: Varjúnóta)

Megoldások:

1. Hangrendváltó rímtársulás: a mássalhangzók csendülnek össze, a magánhangzók hangrendváltáson mennek át (szokták mássalhangzós asszonáncnak is hívni)
2. Kancsalrím: egy vagy több azonos magánhangzót követően, azonos és/ vagy rokon mássalhangzók vonzásában a rímválasz utolsó magánhangzója „elhasonul” a rímhívó utolsó magánhangzójától.
3. Mozaikrím vagy kínrím: teljes verssoron át a rímhívó egységes hangsora a rímválaszban részekre tagolódik
4. Hangrendváltó rímtársulás
5. Mozaikrím
6. Kecskerím: a hívó- és válaszrím azonos hangzású, attól eltekintve, hogy bizonyos mássalhangzóik (legtöbbször a két szó kezdőbetűje) fel vannak cserélve. Ritkábban a magánhangzók cseréjére kerül sor.
7. Mozaikrím (a címmel ellentétben ez itt nem kecskerím)
8. Echorím (a humor forrása, hogy az utolsó sorban eltér ettől a költő)
9. Elhagyásos csonkarím: a rím érdekében vagy a hívó vagy a válaszrím utolsó néhány szótagja hiányzik

9. számú melléklet

A szóismétlés

Az ismétlés alakzatok – így a szóismétlés is- sokféle szerepet töltenek be attól függően, hogy milyen szövegtípusban és milyen céllal használják őket. Az ismétlés a szöveg bizonyos részeinek értelmi, érzelmi kiemelését, hangsúlyozását, nyomatékosítását szolgálja elsősorban, de kifejezhetünk vele kétkedést, enyhítést, fokozást is. Az ismétlés általában értelmi és zenei ritmust kölcsönöz a kifejezésnek.

Leggyakoribb fajtái:

1. Egyszerű ismétlés, vagyis a hangalak megkettőzése. Például:

Adjonisten, *Jézusunk, Jézusunk!*

Istenfia, *jónapot, jónapot!*

Adjonisten, *Megváltó, Megváltó!*

Irul-pirul *Mária, Mária...*

(József Attila: Betlehemi királyok)

Az ismétlés szerepe itt: a népies hangvétel megteremtése

2. Anafora vagy **előismétlés:** egy vagy több szó ismétlődése két vagy több egymást követő tagmondat, mondat illetőleg verssor vagy versszak elején. Például:

Száll a madár, ágrul ágra,

Száll az ének, szájrul szájra.

(Arany János: Buda halála, Hatodik ének, Rege a csodaszarvasról)

3. Epifora vagy **utóismétlés:** egy vagy több szó ismétlődése egymást követő tagmondatok, mondatok, illetőleg verssorok vagy versszakok végén. Például:

A hintó *nem tiéd*, a lovak *nem tiéd...*

Kőműves Kelemenné mikor *hazamene...*

Kőműves Kelemen mikor *hazamene.*

(Magyar népballada)

4. Epanasztrofa vagy **„teraszos” szerkezet:** az ismétlésnek az a fajtája, amelyben a mondat vége és a következő mondat eleje azonos. Például:

Tizenkét kőműves összetanakodék,

Magos Déva várát hogy *förlépítenék.*

Hogy *förlépítenék* fél véka ezüstér,

Fél véka ezüstér, fél véka aranyér.

(Magyar népballada)

5. Szimploké: az anaforának és az epiforának az egyidejű jelenléte, azaz egy vagy több szó ismétlődése egymást követő nyelvi, illetőleg metrikai egységek elején és végén. Például:

De érteni mindig tudott,

De magyarul mindig tudott

(Ady Endre: A tavalyi cselédekhez)

6. Kulcsszavak ismétlődése Például:

Tóban *nádszál,*

nádon verebek,

nádiverebekre

napfény csepeg...

Ringó *nádat*

tó vize mossa,

nap tüze festi

barna- pirosra.

(Szilágyi Domokos: Nádiverebek)

10. számú melléklet

TÖRPE-FEJŰEK

Nem dolgozni jöttem ide
Nem dolgozni jöttem ide
Törpe-fejű, mit akarsz tőlem?

Nehéz munka az enyém
Nehéz munka az enyém
Mi vagyunk az Új Undokak.

De jött hozzám egy törpe
De jött hozzám egy törpe
S kérdezte, mit akarok?

"Ti vagytok az Új Undokak
Ti vagytok az Új Undokak
Menjete dolgozni ti is."

Felgerjedt szittya vérem
Felgerjedt szittya vérem
S rászóltam Törpe-fejűre:

"Hát maga megbolondult,
Hát maga megbolondult,
Hogy mindent kétszer mond,
kétszer mond?"

11. számú melléklet

A figura etymologica

Fogalma: Ismétlésen alapuló retorikai, stilisztikai alakzat. Töismétlés, azonos tövű, de eltérő raggal, jellel, képzővel ellátott szavak összefűzése; az így létrejött szerkezet nyelvtani-jelentéstani egységet alkot.

A figura etymologica jelentése: etimologiai alakzat, szófejtő alakzat. A terminus technicus tehát arra utal, hogy az alakzat azonos tövű nyelvi elemekből épül fel.

Az emberi gondolkodás legősibb tükröződése ez az alakzat: ráolvasásokban (mágikus szövegekben), regösénekekben, archaikus népi imádságokban, egyházi énekekben bukkan fel. Ősi finnugor stíluseszközzel van szó, ezt mutatja, hogy a Kalevalában is rengeteg példát találunk rá. Például:

Tisztán –tisza rend ruhában,

*Kakukkot kakukkoltatni,
Madárfütytőt szólaltatni,*

Visszáld vissza szent szavaid,

*Rúd a rúddal összeakad,
Szíj a szíjjal egyberagad,*

Középkori és barokk költészetünkben szintén gyakori stíluselem. A modern költészet is kiaknázza a benne rejlő stiláris lehetőségeket. A sajtónyelvben különösen címekben érvényesül nyomósító, fokozó hatása.

Legjellemzőbb a *kételemű* alakzat: Például:

Hirrel hirdessétek : másképpen lesz holnap.
(Ady Endre: fölszállott a páva)

Különösen hatásos eseteként találkozhatunk *háromelemű* figura etymologicával is. Például:
Meggyőzetett győzte győződelmeseket.
(Zrínyi Miklós: Szigeti veszedelem)

Általában nyomósító, fokozó funkciója érvényesül, szép számmal találunk azonban feszültségkeltő, ellentétre épülő figura etymologicát. Például:

Hiszek hitetlenül Istenben,
(Ady Endre: Hiszek hitetlenül Istenben)

Az alakzatot osztályozhatjuk a két eleme között lévő szintaktikai viszony (hozzárendelő, mellérendelő, alárendelő), szófaji szempont (igei, igenévi és főnévi alaptagú), valamint alaktani kritériumok alapján (milyen különböző toldalékok járulnak az azonos tövéhez).

A sok csoport közül csupán az alakzat legváltozatosabb, leggazdagabb határozós és jelzős szintagmáit emeljük ki. Például:

És amikor meglátták a csillagot, igen nagy örömmel örvendezének.
(Máté evangéliuma 2, 10)

Áldjátok az Egek Urát,
Hogy *Doktoroknak Doktorát*,
Gyermekeket megadja.
(Gyöngyösi István: Rózsakoszorú)

12. számú melléklet

Házi feladat

A) Próbálj három- négy versszakos verset írni, melyben minél több alakzat (pl.: alliteráció, figura etymologica stb.) szerepel. Törekedj arra, hogy rímeljen a vers! Bármilyen rímrendszert alkalmazhatsz.

B) Az alábbi idézetekben/ versekben ismerd fel az alakzatokat!

1.

Más szín a napfény vendég – máza,
a nap a színek piktora mind:
fekete bellül a földnek váza,
nem a fény festi a fekete szint
karcsu sugárecsetével
nem:
fekete az anyag rejtett lelke,
jaj,
fekete, fekete, fekete.
(Babits Mihály: Fekete ország)

2.

Este van már, sietnek az esték
álnokul mint a tolvaj öregség
mely lábhegyen közeledik, halkán,
míg egyszercsak ugrik egyet, s itt van!
Nem tudjuk már magunkat megcsalni:
óh jaj, meg kell halni, meg kell halni!
(Babits Mihály: Ősz és tavasz között)

3.

Barátaim egyenkint elhagytak,
akikkel jót tettem, megtagadtak;
akiket szerettem, nem szeretnek,
akikért ragyogtam, eltemetnek.
Ami betűt ágam írt a porba,
a tavasz sárvize elsodorja.
(Babits Mihály: Ősz és tavasz között)

4.

Ha van Isten, ne könyörüljön rajta:
Veréshez szokott fajta,
Cigány-népek langy szívű sihederje,
Verje csak, verje, verje.

Ha van Isten, meg ne sajnáljon engem:
Én magyarnak születtem
Szent galambja nehogy zöld ágat hozzon,
Üssön csak, ostorozzon.

Ha van Isten, földtől a fényes égig
Rángasson minket végig.
Ne legyen egy félpercnyi békességünk,
Mert akkor végünk, végünk.
(Ady Endre: Nekünk Mohács kell)

5.
S a hársak közt jár s néha megáll a vágy,
És méla bottal rajzol a bús utak
Korába furcsa figurákat
S drága betűt szeretőm nevéből:

S eszembe jut hogy isteni válla lágy
S a hús haj kékes árja a karcsu nyak
Szelíd lejtőjén átfoly s bágyadt
Szép szeme nedves a vágy hevétől.
(Tóth Árpád: Lomha gályán)

6.
ösöm ösödnél
ősebb
hősöm hősödnél
hősebb
törzsem törzsednél
törzsebb
földem földednél
földebb
csontom csontodnál
csontabb
sorsom sorsodnál
sorsabb
vérem vérednél
vérebb
népem népednél
népebb
(Kányádi Sándor: Dunamenti mondóka)

C) Mutass rá az ismétlés szerepére az alábbi idézetekben!

1.

Kezed felé
Kezed, hajad felé
Kezed, hajad, szemed felé
Kezed, hajad, szemed, szoknyád felé
Mi kapkod így - hát mégse jut eszedbe?
Mi kapkod így - még mindig nem tudod?
Pedig ily bosszús arccal
Próbálsz elhárítani akkor is
Hajad, szemed, szoknyád lefogva.

Porzód felé
Porzód, bibéd felé
Porzód, bibéd, szárad felé
Porzód, bibéd, szárad, szímod felé
Mi kapkod így, pitypang? - A szél!
A szél, a szél, a szemtelen bolond szél
Vígán visítva-bosszuságodon.

(Karinthy Frigyes: Pitypang)

2.

Embertestvérünk fekszik itt, akinek egész élete abban telt el, hogy ő sírta el a mi bánatunkat, ő átkozta el a mi átkainkat. Ő szerette helyettünk az emberiséget, s ő szenvedett értünk az emberektől. Ő szítja fel a mi borunk mérgét, s ő fizette le értünk a nyomorúság adóját. [...]
Mert onnan jött, a magyar ugarról, amely átok alatt fekszik, hogy a kövér földek se teremhessenek. Onnan jött, a magyar népből, amely hallatlan népenergiák gyűjtőmedencéje, s mégis értéktelenül és kihasználatlanul tesped bennük az élet. Onnan jött, az emberiség őstalajából, ahonnan, mint a föld mélyéből az alvó gázforrások kútjai szökellnek föl: évezredek szunnyadó energiái süvöltöttek ki az ő lelkén át. [...]

(Móricz Zsigmond gyászbeszéde Ady Endre ravatalánál a Nemzeti Múzeumban)

3.

Üzenem:
Vedd magadra a türelemnek
Rozsdás bilincset
S ha talán rossz a zár,
Várj, míg megigazíthatom.
...
De várd,
De akard a végső rabságot,
Minden élet s öröm tetejét:
A türelmet,
Akarom,
Üzenem.

(Ady Endre: A türelem bilincse)

4.

És le se kellett hunyni a szemem,
álmom gyúlt át minden érzékemen,
álmom, amelyet az ópium ad,
álmom, melyben néma kéj simogat,
álmom, mely élő falakon visz át,
álmom, mely csupa tükrös bujaság,
álmom, amiben ég s föld tündököl
és egész testünk hangtalan gyönyör.

(Szabó Lőrinc: Tücsökzene)

5.

Rózsa, rózsza, rengeteg,
Lányok, lepkék, fellegek,
Lányok, lepkék, fellegek,
Illanó könny, permeteg

(Weöres Sándor: Rongyszőnyeg)

6.

Az asszony pedig ment, ment, elment. Elveszett a nagy pusztán. A nap egyre feljebb hágott az égen, s nézte, ahogy a fekete asszony vászonfehérben tovább ballagott a pusztán. Az pedig csak ment, csak ment. Haza se nézett, csak elment, addig ment, addig ment, míg a pusztá el nem nyelte. Addig ment, addig ment, míg el nem érte a Dunát. Azon is átalment, ladikos embert lelt, az áttette. És ment.

Ment, amerre hallotta, hogy juhászok szoktak legeltetni.

Ment az egész nyáron, ment, amíg csak a hó le nem esett, minden földet bejárt, minden nyáját megkeresett, minden juhással leült, s megkérdezte, nem láttak ilyen meg ilyen derék kis hallgatag embert a háromszáz juhával.

Téllére hazament a falujába. Kinyitotta a házat az ereszbe dugott kulccsal, s eltöltötte a telet.

Mán akkorára a malaca is megnőtt, a tyúkjai, csibéi megszaporodtak, mert a szomszédok vigyáztak rá, míg ő odajárt.

(Móricz Zsigmond: Barbárok)

7.

Kezdetben teremte Isten az eget és a földet. És nevezé Isten a szárazat földnek; az egybegyűlt vizeket És monda Isten: Legyen világosság; és lőn világosság. És látá Isten, hogy jó a világosság; és elválasztá Isten a világosságot a setétségtől. És nevezé Isten a világosságot nappalnak, és a setétséget nevezé éjszakának: és lőn este és lőn reggel, első nap.

És monda Isten: Legyen mennyezet a víz között, a mely elválaszsa a vizeket a vizektől.

Teremté tehát Isten a mennyezetet, és elválasztá a mennyezet alatt való vizeket, a mennyezet felett való vizektől. És úgy lőn. És nevezé Isten a mennyezetet égnek: és lőn este, és lőn reggel, második nap.

És monda Isten: Gyűljenek egybe az ég alatt való vizek egy helyre, hogy tessék meg a száraz. És úgy lőn. pedig tengernek nevezé. És látá Isten, hogy jó. A föld pedig kietlen és pusztá vala, és setétség vala a mélység színén, és az Isten Lelke lebeg vala a vizek felett.

(Biblia)

8.

- Van neked egy szíjad?
- Van.
- Láttam tavaly búcsúkor, ki van verve rézzel.
- Megvan.
- Aztat kéne eladni.
- Eladni?
- El.
- Nem eladó.
- Nem?
- Nem.
- Mír nem?
- Hát csak nem. Magamnak csináltam.
- Magadnak?
- Magamnak. Meg a fiamnak.

(Móricz Zsigmond: Barbárok)

D) Gyűjts szellemes példákat különböző rímekre Varró Dániel Túl a Maszat-hegyen című meseregényéből, illetve Bögre azúr című verseskötetéből!